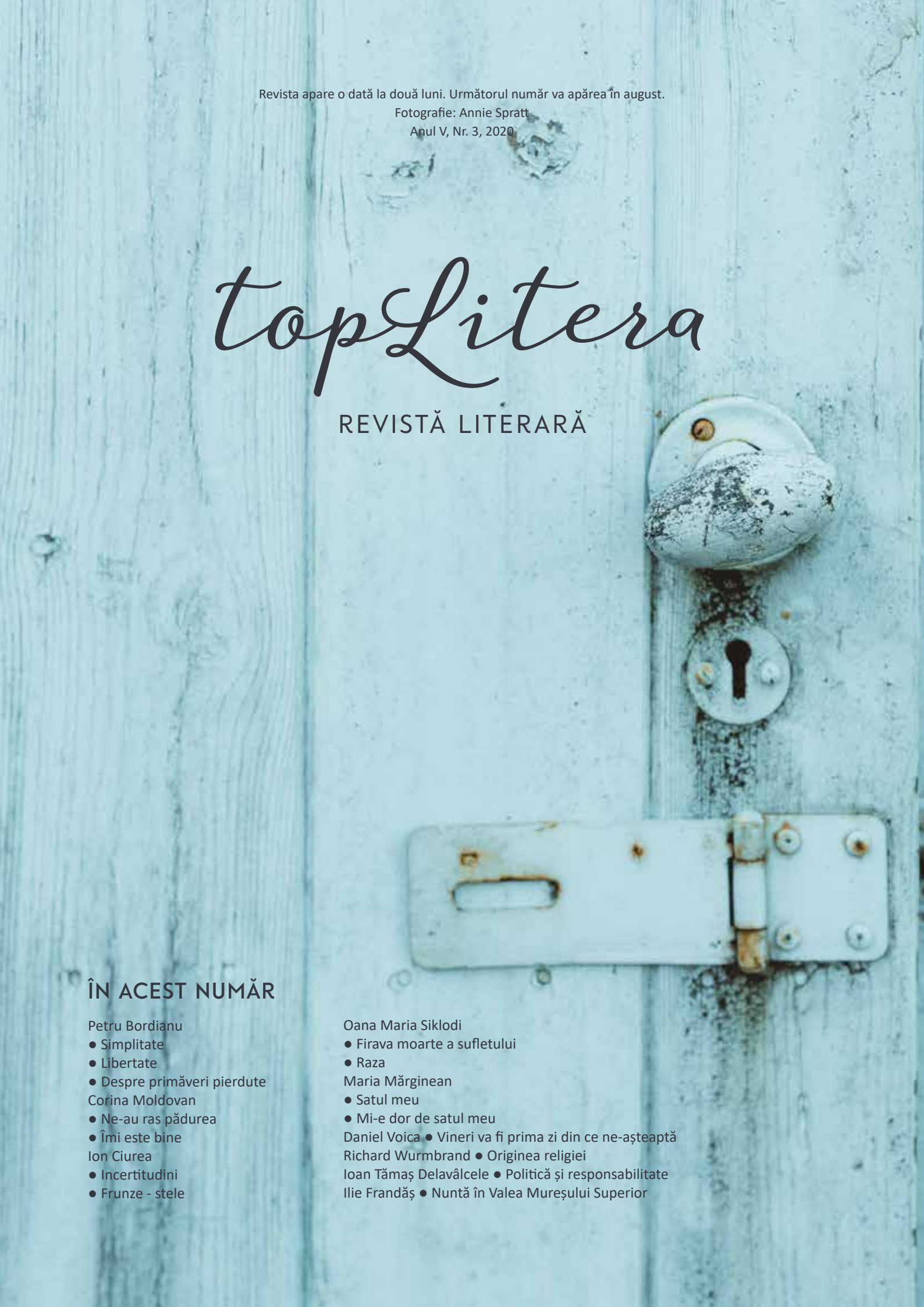
Revista apare o dată la două luni. Următorul număr va apărea în august.
Fotografie: Annie Spratt
Anul V, Nr. 3, 2020

topLitera

REVISTĂ LITERARĂ

ÎN ACEST NUMĂR

Petru Bordianu
● Simplitate
● Libertate
● Despre primăveri pierdute
Corina Moldovan
● Ne-au ras pădurea
● Îmi este bine
Ion Ciurea
● Incertitudini
● Frunze - stele
Oana Maria Siklodi
● Firava moarte a sufletului
● Raza
Maria Mărginean
● Satul meu
● Mi-e dor de satul meu
Daniel Voica ● Vineri va fi prima zi din ce ne-așteaptă
Richard Wurmbrand ● Originea religiei
Ioan Tămaș Delavâlcele ● Politică și responsabilitate
Ilie Frandăș ● Nuntă în Valea Mureșului Superior

Poezie

SIMPLITATE

E simplu oare să fii val,
Să fii când cald, când rece,
Cu dor să te agăți de mal
Și-apoi să-l lași să plece?

E simplu oare să primești
În piept să ți se-adune
Din râuri ape pământești,
Din ceruri stele fără nume?

E simplu oare să nu plângi
când gem în tine gânduri
și tot ce-n brațe ai vrea să strângi
e risipit de vânturi?

E simplu oare să iubești,
s-aștepți cu nerăbdare
să vină clipa să te-oprești
pentru-a privi o floare?

Ei, dacă-i simplu să fii val,
atunci potopul să se-ntâmple,
să-mi treacă mâinile de mal
spre ale tale tâmple.

LIBERTATE

Iubesc libertatea de a te iubi
Fără lacrimi rostite
Fără margini
Cu sufletul umblând desculț
Prin iarbă udă
Ținându-te de mână
Cu dorul alergând
După stele căzătoare
Căutând popas la pieptul tău
Tic tac tic tac
Ca un orologiu
Ce vrea să zăbovească un veac
În buzunarul lumilor
Acolo unde se-adună
Visele și visurile
Dorurile și fărădurerile
Și împlinirile.

DESPRE PRIMĂVERI PIERDUTE

Când va fi vremea să dai seamă
De primăverile pierdute inutil
Nu vei privi la fel ca azi, cu teamă
Nici n-ai să râzi ca un strengar copil.
Vei mîngâia la tâmpla-ți mărul
Ce ți-l aduse-n dar un vânt de seară
Ce-ți împletise în ghirlande părul
și l-ai iubit apoi o primăvară.
Și îți va fi mai greu suspinul
Decât acum când dorul orb te minte
Mai mult decât poate să înșele vinul
n-or să te-aline aducerile-aminte.
Ruga-vei timpul să te ierte
Îngenunghind ca un strengar copil
Ce-și roagă tatăl ce a pornit să-l certe
De primăverile pierdute inutil

Mai bine hai alungă-ți teama.
Trăiește acum, cât nu e prea târziu
și nu lăsa să vină iarna
să-ți ningă în suflet pustiu.

Petru Bordianu

Ilustrație: Traian Abruda

NE-AU RAS PĂDUREA

Ne rad pădurea,
noi stăm stăm cuminți în casă,
deja ne-au luat și pâinea de pe masă,
iar noi indiferenți noi indiferenți umblam aiurea.

Știu, masca azi e-o modă,
să ne ascundem frica,
ce am făcut, noi n-am făcut nimica,
dorm cu adeverința pe comodă.

Nu-i greu, dar nici ușor,
când orizontu-n noi se strânge-a neputință,
vom completa și mâine o adeverință,
despre pădure trădată de-un topor.

Istoria, o roată care se-nvârte încet,
azi stăm încarcerați după fereastră,
cum vom plăti tăcerea noastră,
versul mi-e gol și desuet.

Dar nu-i deajuns istoria să scrie,
aicea să plătească toată crima,
în adevăr aceasta e molima,
de care ei sunt vinovați, se știe.

ÎMI ESTE BINE

Când s-au deschis porțile,
hoarde străine au năvălit nemiloase,
au călcat în picioare ziua de ieri, de azi și de mâine,
de atunci dorm cu porți încuiate,
cu toate cele patru cămări ferecate,
de ochi zâmbitori, de buze mieroase.
Invariabil răspundem: sunt bine,
un zâmbet tâmp îmi răsare pe față,
mi-am croșetat o mască azi dimineață,
ce râde de mine.
Hoarde creștine de o parte și alta,
își predică în dogme salvarea, mărirea,
în numele lor stă mântuirea, iar ție ți-e bine.
E din ce în ce mai bine și-mi vine să râd,
hohotesc precum hienele ce dau târcoale,
stârvului ce-a mai rămas din mine și țip...

Corina Moldovan

INCERTITUDINI

LUMINĂ-i şerpuita cale,
Pe care tot mai greu o sui,
Sau drumul merge-ncet, la vale,
Făr-să disting culoare lui?

IUBIRE-i dorul ce mă cheamă
Mereu, mereu, în preajma TA,
Sau teama-i cea care-mi ia vamă
Să nu lipseşti din viaţa mea?

CREDINŢĂ-i tremurul din suflet,
Pe care-l simt lângă Iisus,
Sau doar iluzia unui umblet,
Făr-să fi fost vreodată dus?

SPERANŢĂ-i sentimentul magic,
Ce mă susţine încă drept,
Sau spaima de sfârşitul tragic,
Spre care, totuşi, mă îndrept?

Ion Ciurea
(*Treceri*, Editura Eurocarpatica,
Sf. Gheorghe, 2013, pag. 94)

TOPLITERA

FRUNZE – STELE

Plouă din nou cu frunzele toamnei,
Învinse iluzii, în vânt, spulberate,
Crengi descărnate – decor al dramei –
Reci braţe par, în văzduh, îngropate.

Din cerul verii, plouară stele,
Doar frunze şi ele-n copacul naturii,
Prezenţe astrale ruginind rebele,
Rostul fatal împlinind – dat făpturii.

Voi ,,stele-frunze", voi ,,frunze-stele",
Cândva viguroase ca duhul din mine,
Stingerea voastră – visele mele,
Straie cernite-s pe vremea ce vine.

Ion Ciurea
(*Frunzele anotimpurilor*, Editura
Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2013, p. 50)

Fotografie: Sebastian Pichler

FIRAVA MOARTE A SUFLETULUI

Liniștea morții coboară pe obrazu-mi firav
Ștergând ultima lacrimă ce o mai aveam
Luându-mă-n brațe și spunând să tac
Că acum e momentul să plec... Să nu mă abat.

Și liniștea din capul meu îmi provoacă durere
Îmi macină sufletul pe jumătate gol,
Îmi cântă moartea la urechea bolnavă,
Îmi cântă azi, dar mâine, nu mai sună.

Și mă prind de frumoasele-mi clipe
De amintiri, de momente ce au avut loc în viața mea
Și îmi privesc durerea ce-am trăit-o cândva,
Dar și fericirea ce frumos mă-ncânta.

E zi de soare, dar în suflet îmi plouă
Liniștea sumbră de dinaintea furtunii,
Gălăgia imensă din mintea-mi bolnavă
De trup, de suflet, de-o moarte firavă.

Mi se desprinde sufletul de trupul stricat,
Un suflet cald și sincer nevinovat
C-a trăit într-o lume cu un mare păcat,
C-a trăit o clipă de neregretat.

SATUL MEU

De la Reghin către Cluj
Între Ercea şi Filpiş
Sînt două dealuri înalte
Cu păduri împrejurate
Şi-n mijloc este o vale
Aşa-i satu meu de mare.
Casele-s îmbătrânite,
De multă vreme făcute
De cei tineri părăsite.
Au rămas doar bătrânii
Cât i-or mai ţine anii.
Că se duc încet pe rând
Şi nu se mai întorc nicicând.
Doamne bin' era odat'
Când eram copil în sat
Erau verile frumoase
Şi toamnele călduroase
Feciorii şi fetele
Cu coasa şi sapele,
Cu grebla şi secera,
Lucrau tătă săptămâna
Şi aşteptau dumineca
Să meargă la hală-n sat
Şi jucau pân' pe 'nserat.

RAZA

Mergând spre drumul uitării
Am dat de o lumină oarbă
Mă-ndrept spre ea, mă las cuprinsă
De lumina „fericită".

Credeam că-i vis sau că-i coșmar,
Dar ea vorbește și îmi spune:
„Sunt Fericire, nu pleca,
Că vreau să vin și pe la tine."

Mă ia de mână și-mi șoptește:
„Acum urmezi să râzi și tu"
Dar îi răspund cu-o voce caldă:
„Merit eu să râd de-acum?"

Și raza stă și se gândește
La ce răspuns urma să-mi dea,
Își ia inima-n dinți și-mi spune:
„Nu, tu meriți altceva".

Mă ia de mână și mă duce
Pe o rază uimitoare,
Văd un băiat, blond și frumos,
Ce are să îmi fie soare.

Oana Maria Siklodi

MI-E DOR DE SATUL MEU

Mi-e dor de frunza cucuruzului
Mi-e dor de seceratul grâului
Mi-e dor să-ntorc brazde de fân pe rât
Mi-e dor de struguri, mi-e dor de suretit
Mi-e dor de horele din sat
De jocul mîndru de fete și feciori jucat
Mi-e dor și de cătrința și ia ce-am purtat-o
Ce nici acum după atâta timp nu am lăsat-o
Stau bine puse în lada de zestre a bunicii
Să le îmbrace peste vremuri copiii și nepoții
Să fie veșnic mândri
Căci ia și cătrința în veci nu va pieri
Cât dorul pentru sat mereu va dăinui
Mi-e dor de tot ce-a fost atunci
Și-acuma o pierit.

Maria Mărginean

VINERI VA FI PRIMA ZI DIN CE NE-AȘTEAPTĂ

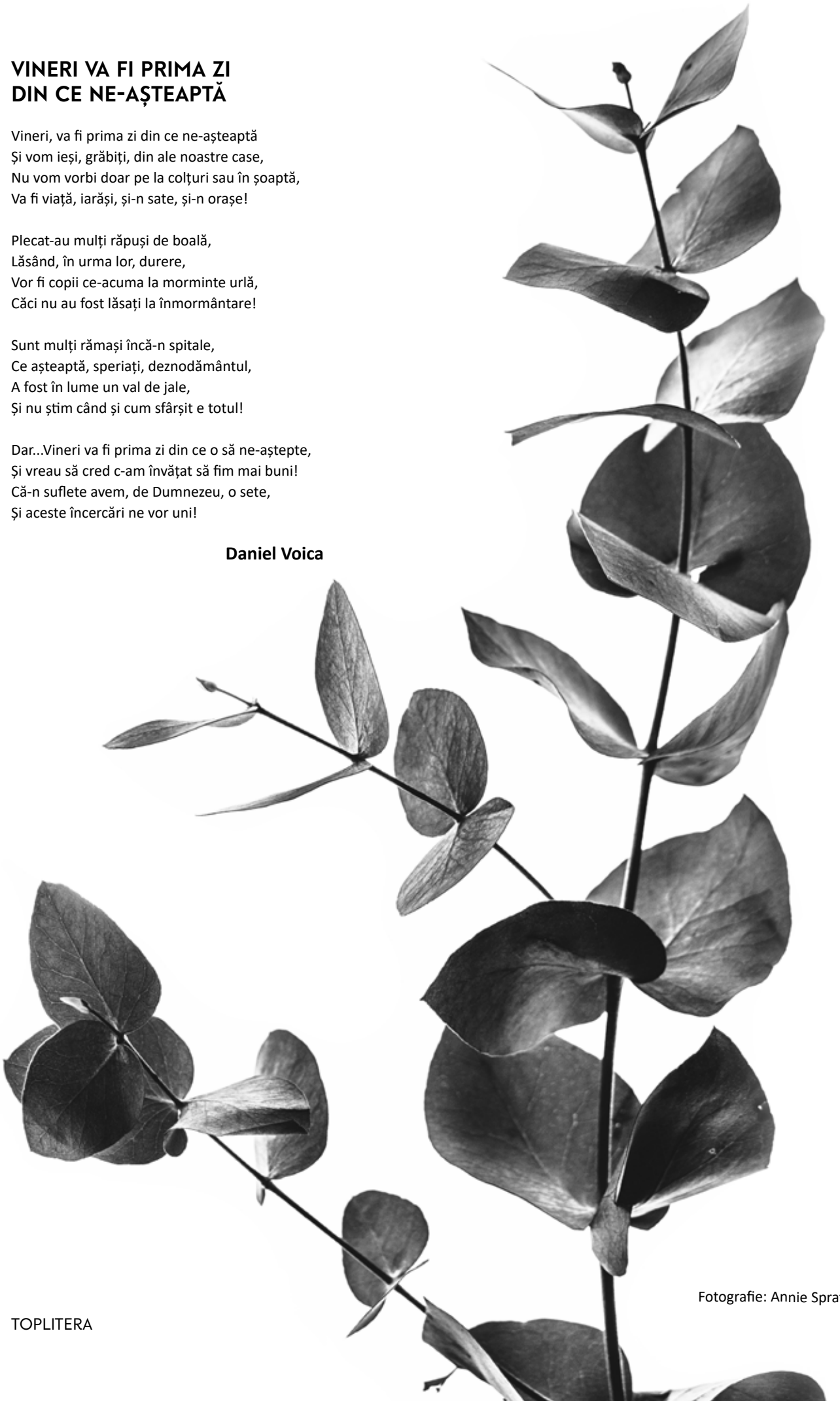
Vineri, va fi prima zi din ce ne-așteaptă
Și vom ieși, grăbiți, din ale noastre case,
Nu vom vorbi doar pe la colțuri sau în șoaptă,
Va fi viață, iarăși, și-n sate, și-n orașe!

Plecat-au mulți răpuși de boală,
Lăsând, în urma lor, durere,
Vor fi copii ce-acuma la morminte urlă,
Căci nu au fost lăsați la înmormântare!

Sunt mulți rămași încă-n spitale,
Ce așteaptă, speriați, deznodământul,
A fost în lume un val de jale,
Și nu știm când și cum sfârșit e totul!

Dar...Vineri va fi prima zi din ce o să ne-aștepte,
Și vreau să cred c-am învățat să fim mai buni!
Că-n suflete avem, de Dumnezeu, o sete,
Și aceste încercări ne vor uni!

Daniel Voica

Fotografie: Annie Spratt

Eseu

Fotografie: Markus Winkler

ORIGINEA RELIGIEI

„Religia nu este inerentă omului. Ea nu este o calitate inalienabilă a naturii omeneşti.” Stimaţii noştri oponenţi afirmă că ştiinţa a dovedit lucrul acesta.

„Descoperirile arheologice au arătat că, timp de sute de mii de ani, omul nu a avut nici o religie”.

Eu nu sunt al unei Academii de Ştiinţă. În ignoranţa mea am crezut că arheologia poate descoperi numai lucruri care au existat în trecut, nu şi lucruri care nu au existat.

Se vede însă că nu este de glumă cu academicienii. Ei au un argument puternic. S-au descoperit peşteri în care au trăit Pitecantropus şi Sinantropus, predecesorii omului modern. S-au găsit o mulţime de unelte de piatră şi oase de la animalele pe care le mâncaseră. „Însă excavaţiile din acel timp n-au arătat niciodată nici un fel de indiciu despre vreun cult religios din acele vremuri, fie cât de elementar”.

Aceasta îmi amintește de o istorioară. Un italian discută cu un evreu: „Voi evreii sunteţi mândri. Se face o propagandă uriaşă pretinzînd că voi sunteţi cei mai inteligenţi oameni din lume. Nimic mai fals! În Italia s-au făcut săpături şi, în unele straturi de pământ vechi de cel puţin 2000 de ani, s-a găsit sârmă, ceea ce dovedește că strămoşii noştri romani din acea vreme cunoşteau telegraful”. Evreul răspunse: „În Israel s-au făcut săpături dezgropându-se straturi vechi de 4000 de ani şi nu s-a găsit nimic, ceea ce denotă că noi am avut telegrafia fără fir, mai înainte ca voi să fi avut telegraful”.

Ce am zice dacă absența oricăror relicve religioase din adăposturile celor dintâi oameni ar fi un indiciu că ei au avut o formă de religie spirituală, fără semne exterioare de cult; o religie constând din meditaţie, contemplare şi închinare în duh şi adevăr? Hai să fim cinstiţi, tovarăşi academicieni!

Dar, în continuarea argumentului meu, adversarii mei trebuie să explice cum s-a întâmplat că, la un moment dat, omul a devenit religios. Ei spun că religia a apărut în timpul omului din Neanderthal, din două motive. Mai întâi, frica de moarte a omului primitiv, însoţită de teama că membrii decedaţi ai tribului vor ieşi din mormintele lor şi vor face rău celor vii. Al doilea motiv, neputința omului primitiv față de elementele naturii.

Dar Pitecantropul era şi mai primitiv decât Cre-Magnon şi decât Neanderthal. El era mai neputincios decât cei doi din urmă. Aşa că, în mod logic, ar fi trebuit să fie mai religios.

Fac apel la bunul simţ al fiecăruia dintre noi.

Adversarii mei sunt academicieni, unii dintre ei istorici. Ce ştiu ei despre originea poporului rus şi al statului rus? Ei se orientează după cele mai vechi documente scrise ale istoriei noastre.

Atunci, acest procedeu trebuie să fie valabil şi în sfera originii omenirii. Cele mai vechi documente ale omenirii sunt Maneva – Dharma – Sostra, epopeea Ghilgameş, Vedele, Cartea Egipteană a Morţilor, cărţile lui Moise şi aşa mai departe. Aceste cărţi afirmă, în unanimitate, că noi am fost creaţi de o fiinţă cerească, care a descoperit proorocilor din vechime adevărurile esenţiale pe care diversele religii le au în comun. Aceasta ar fi originea religiei.

Dacă eu greşesc când accept cele mai vechi documente scrise ale omenirii, atunci Academia din Moscova greşeşte în ceea ce priveşte istoria Rusiei.

În niciun continent nu există vreo tăbliţă cu scriere cuneiformă, nici o inscripţie gravată pe plăci şi nici o reminescenţă că omul îşi trage originea din maimuţă. De obicei, oamenii ştiu câte ceva despre strămoşii lor. Dacă oamenii din antichitate au avut suficientă fantezie ca să inventeze o religie complicată, cum se face că nu şi-au amintit să fi văzut pe strămoşii lor legănându-se pe cozile lor printre pomi?

Repet, hai să fim serioşi, tovarăşi academicieni! Religia vine de la Dumnezeu. Ea este legătura cu Dumnezeu.

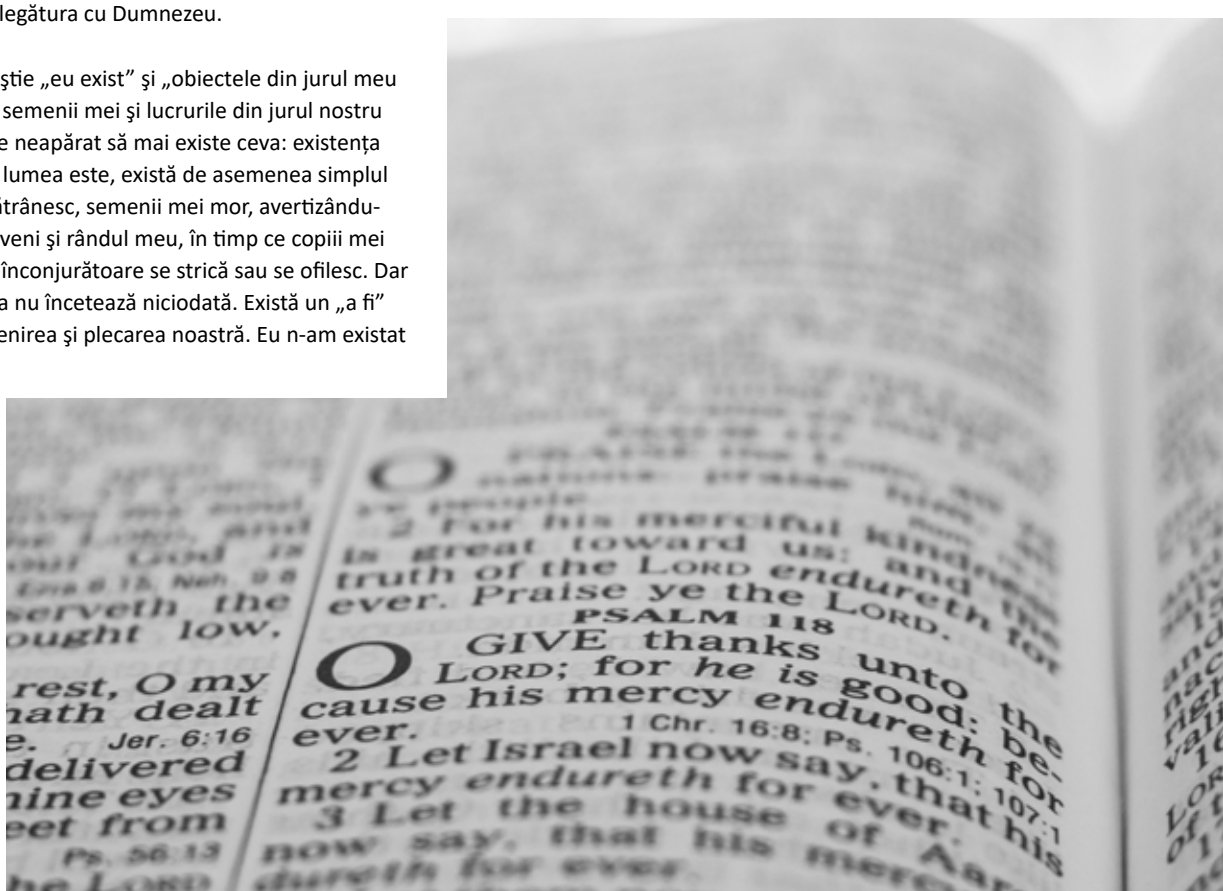
Omul cel mai primitiv ştie „eu exist” şi „obiectele din jurul meu există”. Dar dacă eu şi semenii mei şi lucrurile din jurul nostru existăm, atunci trebuie neapărat să mai existe ceva: existența însăși. Dacă eu sunt și lumea este, există de asemenea simplul fapt de „a fi”. Eu îmbătrânesc, semenii mei mor, avertizându-mă prin aceasta că va veni şi rândul meu, în timp ce copiii mei cresc. Toate obiectele înconjurătoare se strică sau se ofilesc. Dar simplul fapt de a exista nu încetează niciodată. Există un „a fi” pur independent de venirea şi plecarea noastră. Eu n-am existat din totdeauna. Lucrurile din jurul meu n-au existat totdeauna. Ele sunt nesigure. Dar un „a fi” a existat întotdeauna. Oamenii primitivi nu au putut exprima aceste gânduri în atât de multe cuvinte. Dar şi ei au ştiut ceva despre Fiinţa supremă, nemuritoare, Acela al Cărui nume a fost mai târziu descoperit ca Dumnezeul Care Se numeşte „Eu sunt”. Credinţa în El şi dorinţa de a-I aduce jertfe au inspirat toate religiile la începutul lor. Aceasta este baza oricărei religii chiar şi în prezent.

Dacă aceste afirmații nu sunt adevărate, de ce a fost scrisă cartea voastră?

Un fermier rus a fost întrebat odată dacă crede în Dumnezeu. El a răspuns afirmativ. A fost întrebat din nou: „Pentru ce ai crede în El? L-ai văzut?” - „Nu” a fost răspunsul său. „Dar tot așa n-am văzut niciun japonez în viața mea. Cu toate acestea cred că japonezii există. Armata noastră a luptat contra lor în ultimul război. Aceasta este o dovadă suficientă pentru mine. Dacă n-ar exista Dumnezeu, ce rost ar avea să luptaţi împotriva Lui?

De ce scrieți 700 de pagini contra unei persoane inexistente? „Manualul Ateului” aparţine de asemenea categoriei „a fi” şi deci presupune o Ființă Veșnică.

Richard Wurmbrand
(*Umpleți vidul*, Switzerland: C.M.C.W. P.O. Box 721
8280 Kreuzlingen, pag. 47-50)

Fotografie: Wisconsinpictures

POLITICĂ ȘI RESPONSABILITATE

Politică nu înseamnă numai putere, carieră personală, influență și bani, cum s-ar crede. Politica nu reprezintă numai afacerile necurate de care ar trebui să ne ținem departe. Corupția, scandalurile financiare și vinderea avutului public pe nimic, sunt la ordinea zilei în țările postcomuniste.

Obiectul politicii îl reprezintă organizarea conviețuririi noastre. Politica este ceea ce ne privește pe toți (Aristote). Nu este doar tributul câtorva specialiști. Deciziile politice ne influențează viața de zi cu zi. Nu ne putem sustrage acestor influențe chiar dacă, scârbiți de situație, încercăm să ne retragem departe de lume.

Această formă de retragere în viața personală este una din strategiile de supraviețuire din perioada comunistă. Partidul avea grijă de tot. Orice formă de implicare - care nu convenea partidului - putea deveni periculoasă.

Într-o democrație reprezentativă trebuie să participăm la luarea deciziilor, prin alegerea periodică a unor reprezentanți populari, și, pe de altă parte, prin participarea activă la discuțiile publice, prin inițiative cetățenești, prin angajarea într-un partid, prin preluarea unei funcții publice în cadrul unor cluburi, asociații, sindicate, organizații sociale, în cadrul administrație comunale sau la nivel înalt.

Într-o democrație fiecare cetățean cu drept de vot are, cel puțin, posibilitatea să-și exercite influența prin votul său. Dacă nu face acest lucru, el acționează iresponsabil, lăsând în seama altora nu numai destinul său propriu, ci și destinul poporului său.

Când vorbim de responsabilitate, față de cine trebuie să se manifeste această responsabilitate?

Care sunt criteriile pentru o decizie corectă? Ce înseamnă o decizie corectă? Este corectă o decizie care servește intereselor mele personale? Sau există un fel de bine general, în care se regăsește și binele meu personal? Cum poate fi organizată covieţuirea? De unde găsim criteriile pentru a putea organiza convieţuirea cât mai bine?

Diferitele partide și concepții despre lume ne oferă schițe diferite ale societății. Fiecare concepție despre societate. Fiecare program social-politic al unui partid are la bază „întrebarea ce este omul”?

O concepție greșită despre om, despre sensul vieții, duce automat la o dezvoltare defectuoasă a vieții sociale, economice și culturale.

Omul poate încerca să construiască după bunul său plac aceste concepții în spiritul și voința sa, însă aceste construcții se vor lovi de ceea ce reprezintă în realitate omul, societatea, cultura, de realitatea creației și a firii. Ca urmare, criteriul tuturor acțiunilor politice este realitatea. Realitatea ne arată dacă înaltele idealuri corespund într-adevăr esenței omului și existenței sale. Politica trebuie să ia în considerare nu numai normele naturii și ale economiei, ci și pe cele ale realității specifice a ceea ce este omul. În caz contrar, politica este sortită eșecului. Acest fapt este demonstrat de cele două ideologii totalitare ale ultimului secol - fascismul și comunismul. În ciuda tuturor eforturilor de a crea în cadrul dictaturii condiții de educare a unui om nou prin constrângere și îndoctrinare, acestea au eșuat.

Idealurile s-au sfărâmat de realitatea existenței oamenilor și tot ce a rămas a fost o dictatură mărginită a nomenclaturii care, înfricoșată de teama pierderii privilegiilor, nu se dădea înapoi de la persecuții. Creativitatea oemenilor, integritatea lor morală, și chiar dezvoltarea economică, s-a pierdut pe drum.

Deci, dacă dorim să avem succes în plan politic, este bine, dar și necesar să ne facem timp pentru a reflecta asupra următoarelor întrebări: Ce constituie realitatea, influențată de timp, a omului și a societății? Care sunt sensul și scopul vieții?

Din această reflecție asupra realității temporale și atemporale izvorăsc sentințe (norme descoperiri) ce reprezintă concepții folositoare ale activității și modelării noastre în practică și care ne împuternicesc să alcătuim o politică în folosul omului. Există multe motive pentru angajarea în politică. Unii oameni văd într-un mandat politic, în primul rând, oportunitatea de a câștiga bani, influență sau posibilitatea de a determina un proces de privatizare în folosul propriu. Alții intră în politică pentru a reprezenta interese concrete, formând inițiative civice, pentru a atinge scopuri limitate sau pentru a impune anumite măsuri concrete. O altă motivație pentru angajamentul politic este cea a „conștiinței responsabilității” față de binele comun. Cei din această categorie doresc să contribuie activ la îmbunătățirea mediului de viață, deoarece doresc să creeze pentru ei și pentru copiii lor o viață mai umană și mai plină de șanse. Întâlnim și concepția conform căreia politica ar fi pentru specialiști. Trebuie să studiezi pentru a face politică. La polul opus se află părerea conform căreia politica este o afacere murdară. Această atitudine este puternic influențată de experiențele negative trăite în perioada totalitară și revoluționară. Politica nu are ca scop întreținerea vieții, ci înfățișarea și modelarea lumii. Sarcina politicii este de a ordona și modela convieţuirea umană, ca atare. Politica nu se consumă în politica economică. Alte domenii sunt la fel de importante (...).

Obiectul politicii este ordinea convieţuirii. Această ordine stă sub influenţa cerinţelor binelui comun, adică permite omului să se dezvolte, este o ordine conformă cu omul. Prin aceasta nu se înţelege numai dezvoltarea economică-tehnică a omului, ci şi cea morală, justiţiară, socială şi spiritual-culturală.

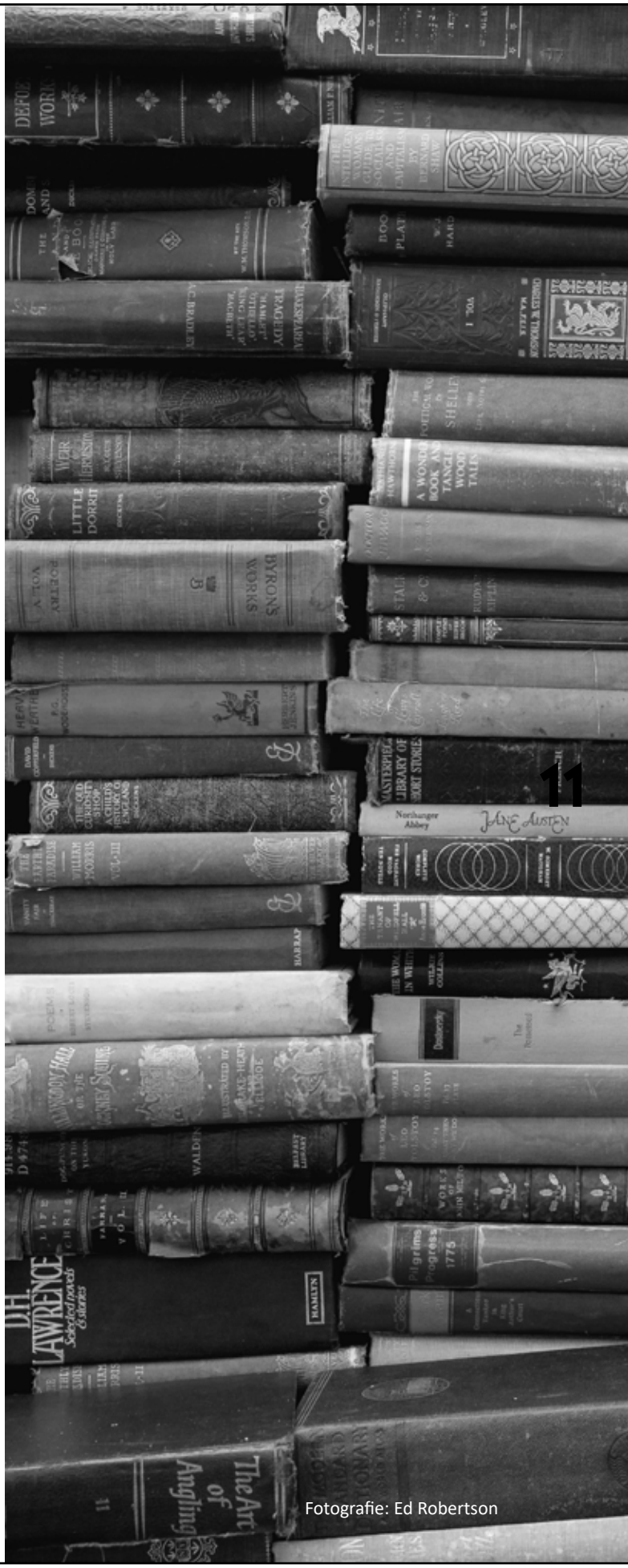
Scopul politicii este pacea. Pacea nu este numai lipsa de violenţă, ci înseamnă mult mai mult. Pacea este atunci cînd avem de-a face peste tot cu dreptatea. Aceasta este un ideal care nu poate fi îndeplinit pe pământ niciodată, dar care nu trebuie să înceteze a fi scopul politicii. Trebuie create circumstanţe cât mai drepte, pentru ca oamenii să poată trăi şi să se poată dezvolta în pace şi libertate. Trebuie să fim conştienţi că nu există şi nici nu va exista vreodată o realitate ideală. Politica nu are nimic de-a face cu concepţiile de dreapta şi de stânga. Acestea sunt, în realitate, apolitice. Politica înseamnă luptă şi dispute, nu numai pentru impunerea celor mai bune solutii, ci şi pentru aflarea răspunsurilor la unele întrebări de bază, cum ar fi de exemplu, dicuţiile cu privire la limitele şi posibilităţile tehnicii genetice.

Politica se bazează pe personalitate. Acest lucru înseamnă că omul este născut dependent format în societate. Omul, însă este „sine" care are liberatetea de a-şi stabili singur locul în societate şi aportul la viaţa socială, culturală, spirituală, economică.

Politica este rezultatul planificărilor şi voinţei multora, chiar dacă locul central al politicii este statul sau comunitatea internaţională a statelor (...). Categoria centrală a politicii este posibilitatea. Suma posibilităţilor pe care le are cineva la dispoziţie determină puterea. Limita deciziei politice nu se află în necesitatea morală, în ceea ce trebuie realizat, din punct de vedere moral şi nu se află nici în lege ca atare, deoarece toate legile pozitive sunt modificabile. Politica înseamnă atât calcul, tactică, capacitatea de a face compromisuri, cât şi pasiune, entuziasm şi convingere. Conştiinţa răspunderii, viziunile şi dorinţa de modelare sunt impulsuri, exact la fel cum sunt şi ambiţia, dorinţa de importanţă, de putere, de bani. În politică întâlnim atât trăsăturile pozitive, cât şi cele negative ale omului...

(va urma)

Ioan Tămaş Delavâlcele
(*Jertfă de seară*, Editura Sf. Gheorghe, 2017, pag. 122- 127)

NUNTĂ ÎN VALEA MUREȘULUI SUPERIOR

Locuri mai frumoase şi mai binecuvântate de Dumnezeu ca în Valea Mureşului, de la Reghin în sus, până la Topliţa, rar întâlneşti. Acelaşi lucru putem spune despre oameni, despre viaţa şi obiceiurile lor, păstrate şi transmise din generație în generație.

Unul din aceste obiceiuri ce marchează poate cel mai important eveniment din viaţa omului, după naştere şi moarte, este căsătoria, care în acest spaţiu mirific, prin solemnitatea cununiei şi a nunţii, se bucură de o atenţie colectivă deosebită, momentul rămânând în atenţia colectivităţii şi ca punct de reper: „când a fost ospățul lui cutare...".

Mai mult, nu există casă în care să lipsească fotografii sau tablouri de la nunta celor care locuiesc în ea. Cu toate că în viaţa comunităţii aceste eveniment se repetă ori de câte ori se crează o nouă familie, de fiecare dată el are un mister ce adună mulţime într-o speranţă a dezvăluiri. Mirii se cunosc, de obicei din sat, de la muncă, de la joc sau de la şezătoare. Feciorul umblă la fată, o peţeşte, o cere, părinţii merg „pe înţeles", se face „tomneală" şi apoi nunta. Este invitat tot satul, prin chemători şi chemătoare, care merg la fiecare casă şi vestesc fericitul eveniment, lansând chemarea:

„Să nu vă ţineţi mândri şi măreţi,
Şi să vă faceţi cale-n părţi,
Ci să veniţi, la un scaun de şedere,
La un pahar de băutură
Şi la mai multă voie bună
Cu noi de-mpreună..."

Chemătorii şi chemătoarele au calitate de domnişori şi domişoare de onoare şi îi însoţesc pe miri pe tot timpul ceremonialului de nuntă. Astăzi, când lumea s-a modernizat, a apărut şi aici, de pe te miri unde, moda invitaţiei scrise, rigidă nespectaculoasă, care nu poate înlocui sunetul zurgălăilor chemătorilor sau „descânteca" cu nuanţe comice, a chemătoarelor. În ultima vreme, tot mai multe nunţi readuc ritualul vechi, fiind scoase din „ladă" frumoasele costume populare, care sunt primenite şi îmbrăcate de tot mai mulţi iubitori de frumos, care caută să readucă în comportamentul lor stilul tradiţional şi metafora. De obicei chemătorii umblau vinerea, iar sâmbăta seara avea loc „Steagul", un joc în care mirele şi mireasa îşi luau, oarecum, rămas bun de la ceata fetelor şi a feciorilor. În dimineaţa nunţii, duminica, alaiul se forma din casa mirelui şi era condus de „colăcar", un fel de maestru de ceremonii, dotat cu un colac mare, ornamentat cu flori şi o ploscă de lemn plină cu vinars, pentru a închina cu toţi cei pe care îi întâlneşte. De acolo, pornesc spre casa naşilor chiuind:

„Cât îi satu nost de mare
Nu-i casă ca a nunii mare,
La fereşti cu flori domneşti,
La Ţâţâna de la uşă
Cu rădăcină de rujă..."

Melodia de „chiuit" pe ritmul căreia se deplasează alaiul, urcă parcă şi coboară, precum alaiul munţilor din apropiere, într-o alternanţă deosebită. La casa naşului, colăcarul rosteşte o oraţie prin care este lansată o nouă chemare, pentru a-i însoţi pe miri „în faţa Sfântului Altar, la cununie", după care alaiul se îndreaptă spre casa mirelui. Totul se desfăşoară sub semnul credinţei creştine exprimat printr-un „Tatăl Nostru" rostit de colăcar, atât la casa naşului, cât la a mirelui şi la cea a miresei. După ce este cerut mirele de către colăcar, de la părinţii acestuia, naşii întregesc alaiul, îl iau pe mire în mijlocul lor şi pornesc toţi, pe o melodie de marş, cântată de muzicanţi, spre casa miresei, chiuind şi lălăind:

„Cine ne-o făcut drumu?
Da mirele harnicu
Cine ne-o făcut calea?
Da mireasa frumoasa..."

Poarta miresei este legată cu o funie împodobită cu flori, alaiul miresei aflându-se în interiorul curţii. În faţa porţii legate are loc un dialog cu nuanţe comice între colăcar şi starostele miresei, care începe cu următoarele cuvinte:

„Norocire, norocire
Pace şi cu bucurie
Cinstiţi oameni de omenie,
Da cine-i aici, purtător de gând
Şi făcător de rând?
Văd că a-ţi legat poarta cu paie
Şi staţi gata de bătaie
Şi cu lanţuri de la car
Poate credeţi că noi umblăm în zadar..."

Dialogul dintre cei doi continuă în faţa asistenţei până în momentul împăcării, când ciocnesc ploştile cu băutură, le schimbă închinând fiecare din plosca celuilalt, iar starostele desface legătura şi deschide poarta. Întreaga oraţie este marcată de cuvinte simbolice prin care mireasa este asemuită cu o căprioară sau o floare. În prag are loc un nou dialog, deoarece mireasa cea adevărată este ascunsă. În acelaşi timp, vânătorii se întrec în „a puşca motoaşca" (o oală cu cenuşă aşezată într-un vârf de par). La cererea colăcarului este adusă mai întâi o babă îmbrăcată în mireasă, care, bineînţeles că nu îi place la mire, iar colăcarul o refuză politicos:

“Dumnezeu să o trăiască
Că de mult o fost mireasă,
Tânără o fost odată
Amu-i floare scuturată.
Iară dumneavoastră,
Aduce-ți mireasa noastră!”

Este adusă, de această dată o fetiţă, îmbrăcată mireasă, care, din nou este refuzată:

„Mulțumim şi să trăiască
Şi grijiţi-o să mai crească,
Iară dumneavostră
Aduceți mireasa noastră!”

De această dată, apare în prag mireasa cea adevărată. Se intră apoi în casă, unde mirii şi părinţii miresei stau după masă în picioare. Tot ceremonialul se desfăşoară într-o atmosferă pitorească izvorâtă şi revărsată din sufletul participanţilor, care nu numai că participă, ci trăiesc cu toţii momentul, transpunându-se uneori, la graniţa dintre real şi fantastic. Principala caracteristică a întregului ceremonial premergător cununiei este cugetarea. Aceasta se află în toate oraţiile, cântecele şi chiuiturile ce acompaniază momentul. Colăcarul sau starostele cer mireasa într-o frumoasă oraţie în încheierea căreia, în numele ei, se mulţumeşte părinţilor şi se cere iertare tuturor:

Tot ceremonialul se desfăşoară într-o atmosferă pitorească izvorâtă şi revărsată din sufletul participanţilor, care nu numai că participă, ci trăiesc cu toţii momentul, transpunându-se uneori, la graniţa dintre real şi fantastic.

„…Te sărut măicuţă dulce
Să mă ierţi. Acum m-oi duce
Şi măicuţă te-aş ruga
Dacă ţi-am greşit ceva
Să faci bine a mă ierta…”

„Iertăciunea” continuă cu tatăl, fraţii, surorile, vecinii şi tinerii din sat. Chiar dacă noua familie va locui tot în aceeași localitate, lirica popular recitată cu această ocazie, simbolizează o despărţire cu toate elementele sale emoţionale. Urmează „Binecuvântarea”, rostită de staroste, prin care mirii sunt sfătuiţi să adopte o conduit morală, prin pilde şi îndemnuri. De obicei aceasta se încheie cu următoarele cuvinte:

„…Unde-i pace şi iertare
Acolo-i norocu mare,
Unde-i năcaz şi trai greu
Să ferească Dumnezeu…”

După ce mireasa îi îmbrăţişează pe cei apropiaţi, ies toţi în curte şi se încing în joc. Întregul alai porneşte apoi spre biserică chiuind pe ritmul marşului cântat de muzicanți:

„Mână bade caii tare
S-ajungem în sat cu soare
Să ne vadă oamenii
Pîn-ce ne-am bătut caii!...”

În faţa bisericii alaiul se opreşte şi chiuie:

„Frunză verde de alun
Părinte, părinte bun
Ieşi afară până-n drum,
Ie-ţi în mână-o cărtice
Să cununi o florice,
Ia-ţi în mână-un patrafir
Să cununi un trandafir,
Să cununi pe cei doi frumoşi
Să trăiască sănătoși,
Să cununi pe doi iubiţi
Să trăiască fericiți !”

Urmează cununia, după care întregul alai de nuntă se îndreaptă spre casa ospăţului. De obicei aceasta era casa mirelui, dar în ultimii ani, petrecerea are loc la căminul cultural, la o cantină sau un restaurant.

Oricum, nuntaşii chiuie:

„Ieşi afară soacră mare
Că-ţi aducem noră tare
Cu cămeşă de fuior
Cu obrajii de bujor.”

La intrare în localul nunţii, soacra mare, cu un colac şi o sticlă de băutură le chiuie mirilor:

„Draga mamii, scânteuţă
Hai la mama sub glăjuţă,
De-i fi bună, frumoasă
Noi te-om ţine după masă,
De-i fi bună, stai la noi
De-i fii rea, mere-napoi.
Dragu mamii, te-aş ruga
Dacă ţi-a fost dragă fata
Să-ți fie şi măritată…”

În acel timp, o femeie aruncă boabe de grâu peste nuntaşi, în semn de binecuvântare şi în credinţa unui ospăţ bogat, la care nuntaşii chiuie:

„Ţâpă grâu, nu ţâpă pleavă
Că suntem oameni de treabă…”

Nuntaşii ocupă locuri la mese, mănâncă, beau, petrec, cântă şi joacă. Un moment tradiţional al nunţii, urmat şi acum în acest ţinut, este cel în care se aduce găina împodobită cu floricele şi struţ, închinată naşului. Acompaniată de viorist, femeia ce aduce găina chiuie:

„…la țigane arcu-n mână
Şi zi-i una la găină.
Zi ţigane, zi cu drag
Să mă pot sui pe prag,
Zi ţigane, zi frumos
Să mă pot coborâ jos.
Faceţi-mi loc ca să viu
Cu poalele prinse-n brâu
Faceţi-mi un pic de loc
Găina trebe s-o joc,
Că asta-i găină sură
Şi-i crescută p'ângă şură
Şi asta-i găină grasă
Că-i crescută p'ângă casă.
Zi-i ţigane una, două,
Găina o-nceput să ouă
Fără opt, de nu sunt nouă,
Nu ştiu cum le-oi număra.
Nu ştiu cum le-oi socoti
Că mă tem că le-oi greşi.

De nănaşu m-oi ruga
Ca să-mi facă socoata.
Astăzi dis-de dimineaţă
Mi-am luat puşca în braţă,
Alergam din tău în tău
Nunu mare gradu meu,
Alergam din munte-n munte
De m-o durut sub genunche.
Sus în vârfu muntelui
La poalele bradului,
M-am oprit şi am pândit
Până găina-o venit.

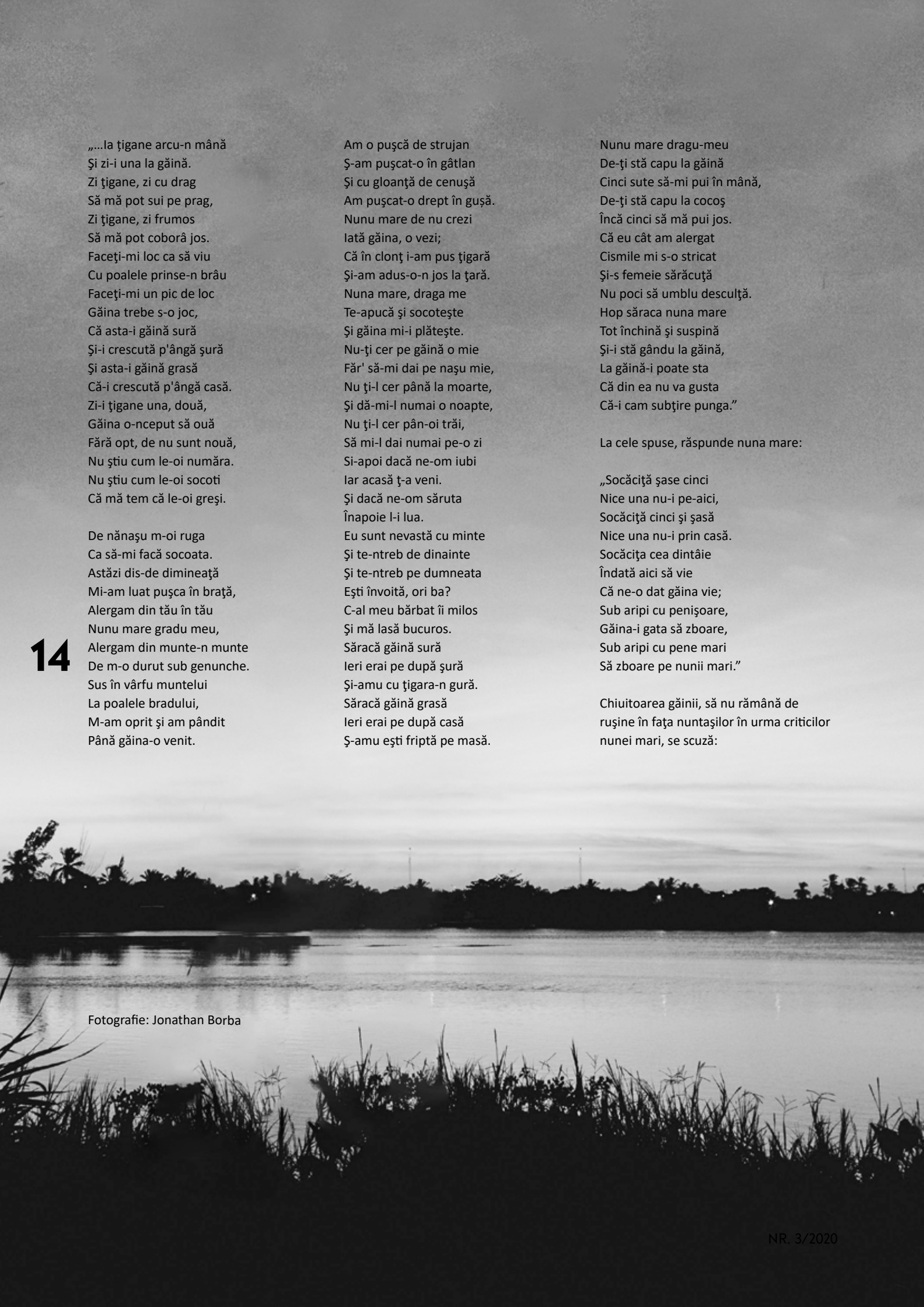
Am o puşcă de strujan
Ş-am puşcat-o în gâtlan
Şi cu gloanţă de cenuşă
Am puşcat-o drept în guşă.
Nunu mare de nu crezi
Iată găina, o vezi;
Că în clonţ i-am pus ţigară
Şi-am adus-o-n jos la ţară.
Nuna mare, draga me
Te-apucă şi socoteşte
Şi găina mi-i plăteşte.
Nu-ţi cer pe găină o mie
Făr' să-mi dai pe naşu mie,
Nu ţi-l cer până la moarte,
Şi dă-mi-l numai o noapte,
Nu ţi-l cer pân-oi trăi,
Să mi-l dai numai pe-o zi
Si-apoi dacă ne-om iubi
Iar acasă ţ-a veni.
Şi dacă ne-om săruta
Înapoie l-i lua.
Eu sunt nevastă cu minte
Şi te-ntreb de dinainte
Şi te-ntreb pe dumneata
Eşti învoită, ori ba?
C-al meu bărbat îi milos
Şi mă lasă bucuros.
Săracă găină sură
Ieri erai pe după şură
Şi-amu cu ţigara-n gură.
Săracă găină grasă
Ieri erai pe după casă
Ş-amu eşti friptă pe masă.

Nunu mare dragu-meu
De-ţi stă capu la găină
Cinci sute să-mi pui în mână,
De-ţi stă capu la cocoş
Încă cinci să mă pui jos.
Că eu cât am alergat
Cismile mi s-o stricat
Şi-s femeie sărăcuţă
Nu poci să umblu desculţă.
Hop săraca nuna mare
Tot închină şi suspină
Şi-i stă gându la găină,
La găină-i poate sta
Că din ea nu va gusta
Că-i cam subţire punga.”

La cele spuse, răspunde nuna mare:

„Socăciţă şase cinci
Nice una nu-i pe-aici,
Socăciţă cinci şi şasă
Nice una nu-i prin casă.
Socăciţa cea dintâie
Îndată aici să vie
Că ne-o dat găina vie;
Sub aripi cu penişoare,
Găina-i gata să zboare,
Sub aripi cu pene mari
Să zboare pe nunii mari.”

Chiuitoarea găinii, să nu rămână de ruşine în faţa nuntaşilor în urma criticilor nunei mari, se scuză:

Fotografie: Jonathan Borba

„Face-ţi bine şi iertaţi
Şi vorbă rea nu ne daţi;
N-am avut lemne uscate
Că pădurile-s departe,
La hăitaşi cu samă date,
Hăitaşii cu arma-n spate
Le păzesc cu zi, cu noapte.
Noi lemne am fi luat
Ne-o fost frică de puşcat.
Să trăiţi s-aveţi noroc de fini!”

(Această variantă a fost culeasă de profesorul Valer Pop din localitatea Lunca Bradului).

Printre jocurile ce se jucau la nunţi, în satele din Defileul Mureşului erau: „De-a lungu” şi „Învârtita”, cu influenţa folclorică de la Ruşii-Munţi, „Ştraierul”, cu influenţa folclorică din sus, de la Sărmaş şi „Ceardaşul”, „Valsul” şi un gen de „Polcă”, copiate de la conlocuitorii maghiari, saşi sau polonezi. Pe lângă acestea mai erau jocurile fecioreşti: Roata, Crucea, Sârba, Fecioreasca, Brâul şi Lăzasca.

După chiuitul găinii, starostele, împreună cu mirii, adună „cinstea”, începând de la naşi, spunând, în locul nuntaşilor: „De la noi atât,/ De la Dumnezeu mai mult!”

Cuvinte simple, dar atât de încărcate cu înţeles. În acel timp, fiecare are ocazia să închine un pahar cu mirii care mulţumesc pentru participare şi pentru cinste. Prin întreaga oraţie şi poezie a nunţii fiecare încearcă să se raporteze la ceilalţi prin spargerea zidului ce îi separă. Acelaşi fenomen se întâmplă şi între etniile care locuiesc în acest spaţiu. De-a lungul timpului am observat nuanţe tradiţionale ce s-au intersectat şi au fost acceptate de către ceilalţi într-o confluenţă a vieţurii.

Şi acum şi mai demult, nunţile, pe acest meleag, ţin până a doua zi, iar măreţia lor este greu de cuprins în cuvinte. Astfel, civilizaţia acestor locuri se împleteşte încă cu crâmpeie din cultura populară într-o multitudine de ipostaze ce îmbină puterea magnifică a spaţiului cu spiritul locuitorilor lui. Cert este că tradiţia s-a păstrat, iar astăzi, fiecare încearcă să facă o nuntă cât mai tradiţională, punând în valoare şi zestrea strămoşească a neamului. Desigur că ceremonialul nunţii este mult mai amplu, iar poezia ei este nespus de bogată şi de frumoasă, aici am încercat doar o privire pe scurt a momentelor principale, potrivită cu spaţiul acordat unei comunicări.

Ilie Frandăş
(*Alte puncte de vedere*, Editura Media Image, Tg. Mureş, 2019, pag. 255–266)

Contact

Vă așteptăm cu drag lucrările la adresa de e-mail:
vioricamail@yahoo.com

Echipa

REDACTOR
Viorica-Macrina Lazăr

CONTRIBUȚIE TEHNOREDACTARE
Aurora Pașcan
Aurica-Maria Ujică
Georgeta Maria Lung

GRAFICĂ
Matheea Negruț

FOTOGRAFII
Annie Spratt
Sebastian Pichler
Markus Winkler
Wisconsinpictures
Ed Robertson
Jonathan Borba
Scott Webb

ILUSTRAȚII
Traian Abruda

REALIZATOR
Biblioteca Municipală
„George Sbârcea”

SPONSOR
Romaqua Group

ISSN 2537 - 1606
ISSN-L 2537 - 1606

Fotografie: Scott Webb

FUNDAȚIA MIRON CRISTEA
ROMAQUA GROUP
Primăria TOPLIȚA
CENTRUL CULTURAL TOPLIȚA
BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „GEORGE SBÂRCEA”